

УДК 929.52:81'373.231(477.83)"16/17"

Миرون КАПРАЛЬ
(Львів)

**ВИБІР ХРЕСНИХ ІМЕН У ШЕВСЬКОМУ РЕМІСНИЧОМУ
СЕРЕДОВИЩІ ЛЬВОВА У XVII–XVIII ст.**

Антропологічні ономастичні дослідження на українському матеріалі ранньомодерного періоду достатньо малоінформативні та схематичні. Здебільшого науковців цікавили насамперед питання походження прізвищ¹. На львівському прикладі Іван Крип'якевич подав зріз ономастичного матеріалу для українського населення першої половини XVI ст., зосередившись на їхніх прізвищах, але також подав без статистики перелік найбільш вживаних імен². Нещодавно вийшли друком демографічні дослідження Ірини Єзерської на основі вивчення метричних книг латинського львівського кафедрального храму³.

Але як показує приклад польських дослідників, детальний аналіз хресних імен дозволяє виявити культурний код суспільства, напрямки його ідейних, релігійних та культурних рухів⁴. Вивчення імен львівських шевців, де перетиналися долі людей українського, польського, німецького, французького походження, допоможе нам зрозуміти логіку їхніх вчинків, стан культурного розвитку, релігійного та етнічного самоусвідомлення.

Табл. 1. Чоловічі імена майстрів-українців шевського цеху Львова у 1665–1732 рр. (за матеріалами цехових, міських та бурграбських книг)

Ім'я	Число	%
Іван	79	21,70
Василь	35	9,61
Григорій	29	7,96
Стефан	21	5,76
Яцентій	21	5,76
Миколай	20	5,49
Андрій	17	4,67
Теодор	13	3,57
Олександр	12	3,29
Антоній	10	2,74
Семен	9	2,47
Петро	8	2,19
Ференс (Ференц)	8	2,19
Георгій	7	1,92
Михайло	7	1,92
Ілля	6	1,64
Дмитро	5	1,37
Костянтин	5	1,37
Марко	5	1,37
Павло	5	1,37
Прокоп	5	1,37
Тома	5	1,37
Роман	4	1,09
Захарій	3	0,82
Данило	3	0,82
Панько	3	0,82
Гарасим	2	0,54
Максим	2	0,54
Матій	2	0,54
Онисько	2	0,54

Студії

Остафій (Євстафій)	2	0,54
Тимофій	2	0,54
Демко	1	0,27
Ігнат	1	0,27
Кипріан	1	0,27
Лазар	1	0,27
Лука	1	0,27
Симон	1	0,27
Яким	1	0,27
Загалом	364	100

Джерела: Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДАЛ). – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 74–112; Спр. 556–563; Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 5 (Оссолінських; далі – Осс.). – Спр. 428, 429, 430; Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Rękopisy (далі – Oss.), sygn. 427.

Українці-шевці у XVII–XVIII ст. надавали перевагу іменуватися новозавітними та старозавітними іменами, як показують матеріали цехових книг 1665–1732 рр. (див. *табл. 1*), з яких найбільш популярними були: Іван (79 випадків, або 21,70 % від загалу майстрів), Василь (9,61 %), Григорій (7,96 %), Стефан (5,76 %), Яцентій (5,76 %), Миколай (5,49 %). У порівнянні з ономастичними даними першої половини XVI ст. можна помітити певну тяглість традиції. Іван Крип'якевич пише, що у той час з чоловічих імен найпопулярнішими були «Іван (Іванко, Івасько), Гриць (Грицько, Гринько) й Михайло (Михно, Мисько)»²⁵. Як бачимо, перші два імені й далі були найпоширенішими хресними іменами українців-шевців. А ось Михайлами у шевському цеху стали називатися набагато рідше (7 випадків, або 1,92 %). У XVI ст. зустрічаються серед руського міщанства такі імена як Карпо, Кузьма, Сидір, Омелян, Волос, Тарас, Гліб, Волос. У XVII–XVIII ст. на ономастичному матеріалі шевського цеху вони зникають. Натомість з'являються Кипріан, Тимофій, Ференс. Останнє ім'я, очевидно, угорського походження, разом з синонімічною назвою Теодор витісняє раніше загальноприйняте ім'я Федір (Федор). Васьки XVI ст. все частіше пишуться в джерелах Базиліями, а Яцьки – Яцентіями.

Табл. 2. Чоловічі імена майстрів-поляків та католиків шевського цеху Львова у 1665–1732 рр. (за матеріалами цехових, міських та бурграбських книг)

Ім'я	Число	%
Ян	52	14,64
Станіслав	29	8,16
Войцех	27	7,60
Анджей	18	5,07
Якоб	18	5,07
Мацей	16	4,50
Шимон	16	4,50
Франциск	14	3,94
Юзеф	14	3,94
Марцін	12	3,38
Томаш	11	3,09
Миколай	9	2,53
Валентин	9	2,53
Казимир	9	2,53
Міхал	9	2,53
Пйотр	8	2,25
Григер	7	1,97
Кшиштоф	7	1,97
Павел	7	1,97
Себастьян	7	1,97
Бартош (Бартоломей)	6	1,69
Вавжинець	5	1,40

Студії

Каспер	5	1,40
Константин	4	1,12
Стефан	4	1,12
Антоній	3*	0,84
Захарій	3	0,84
Даніель	3	0,84
Єжи	3	0,84
Александр	2	0,56
Блажей	2	0,56
Габріель	2	0,56
Ґжеґож	2	0,56
Домінік	2	0,56
Лукаш	2	0,56
Августин	1	0,28
Адам	1	0,28
Бернат	1**	0,28
Вільгельм	1***	0,28
Еліаш	1	0,28
Пантелеймон	1	0,28
Ігнацій	1	0,28
Людовік	1	0,28
Загалом	355	100

Джерела: ЦДАЛ. Ф. 52, оп. 2, спр. 74–112; спр. 556–563; Осс. 428, 429, 430; Осс. 427.

* Один з них француз. ** Француз. *** Німець.

Як і в українців, у польському шевському середовищі переважали старозавітні та новозавітні хресні імена (див. *табл. 2*): Ян (52 випадки, або 14,64 %), Станіслав (8,16 %), Войцех (7,60 %), Анджей (5,07 %), Якоб (5,07 %), Мацей (4,50 %) та Шимон (4,50 %). Популярними серед поляків-католиків далі залишалися такі імена як Пйотр, Юзеф, Казимир, Бартош, Кшиштоф та деякі інші. Репертуар імен хрещених дітей шевців-католиків в основних рисах збігався із загальнольвівською ситуацією наприкінці XVII ст. За аналізом Ірини Єзерської у львівській католицькій громаді у той час найпопулярнішими чоловічими іменами були: Ян, Войцех (Альберт), Юзеф, Станіслав, Міхал, Якоб, Анджей⁶. З сусідніх європейських країн католики приносили такі незвичні на львівському ґрунті імена як Вільгельм, Бернат, Даніель.

Табл. 3. Спільні чоловічі імена майстрів-українців та поляків шевського цеху Львова у 1665–1732 рр. (за матеріалами цехових, міських та бурґрабських книг)

Ім'я	Українці	Поляки
Стефан	21	4
Миколай	20	9
Андрій / Анджей	17	18
Олександр / Александр	12	3
Антоній	10	3
Петро / Пйотр	8	8
Михайло / Міхал	7	9
Ілля / Еліаш	6	1
Костянтин / Константин	5	4
Павло / Павел	5	7
Тома / Томаш	5	11
Данило / Даніель	3	3
Панько / Пантелеймон	3	1
Матій / Мацей	2	16
Остафій / Станіслав	2	29
Ігнат / Ігнацій	1	1

Студії

Лука / Лукаш	1	2
Симон / Шимон	1	16
Загалом	129	145

Джерела: ЦДІАЛ. Ф. 52, оп. 2, спр. 74–112; спр. 556–563; Осс. 428, 429, 430; Осс. 427.

На перший погляд, перелік чоловічих імен поляків цілком відрізнявся від ономастичної картини в українській половині шевського цеху. Однак існував широкий ряд імен християнських святих, що паралельно використовувалися двома етно-релігійними громадами. Такими іменами були Миколай, Стефан, Андрій, Лука, Тома та деякі інші (див. *табл. 3*). Майже однакової популярності у обох громад набули імена Андрія / Анджея (17 майстрів-українців з таким іменем проти 18 поляків), Петра / Пйотра (8 проти 8), Костянтина / Константина (5 проти 4), Михайла / Міхала (7 проти 9), Павла / Павела (5 проти 7). Натомість серед цього переліку спільних імен українці більше від поляків називалися Стефанами (21 проти 4), Миколаями (20 проти 9), Антоніями (10 проти 3), а поляки віддавали більшу перевагу таким іменам, які рідше траплялися в українців: Мацей / Матій (16 проти 2), Станіслав / Остафій (29 проти 2), Томаш / Тома (11 проти 5), Шимон / Симон (16 проти 1).

До того ж треба сказати, що у випадку багатьох поширених у обох громадах імен, таких як Стефан, Миколай, Антоній, писарі різних канцелярій не могли зробити жодних натяків графічних натяків на етно-релігійну приналежність носія імені⁷. А вже у XVIII ст. фактично зникає різниця на письмі між найпоширенішими іменами у поляків та українців: “Іван” у тогочасних документах найчастіше латинською графікою передається як “Jan”. “Івани” стають “Янами”, “Хоми” та “Томи” – “Томашами”, “Матії” та “Матвії” – “Мацеями”, “Михайли” – “Міхалами” тощо. У XVIII ст. тільки виразні вказівки документів про унійне походження батьків, вибір українських учнів для навчання ремеслу та інші непрямі свідчення дозволяють ідентифікувати національну та релігійну ідентичність ремісника. Все це відображало процес поступової культурної та національної асиміляції українського населення, що прогресувала більше серед бідніших прошарків міського населення⁸. Однак ці акультураційні, асиміляційні процеси поки що не загрожували стабільному існуванню української (руської) громади в шевському цеху Львова.

Табл. 4. Імена жінок майстрів в українському (руському) середовищі шевського цеху Львова у 1665–1732 рр. (за матеріалами цехових, міських та бурграбських книг)

Ім'я	Число	%
Маріанна	32	18,28
Анна	32	18,28
Анастасія	20	11,42
Єва (Євдокія)	11	6,28
Марина	11	6,28
Катерина	8	4,57
Тетяна	8	4,57
Гелена	7	4,0
Теодора (Феська)	7	4,0
Софія	6	3,42
Теодозія	4	2,28
Барбара	3	1,71
Фенна (Феня)	3	1,71
Марта	3	1,71
Параскева	3	1,71
Ксенія	3	1,71
Пелагія	3	1,71
Агнета	2	1,14
Тереза	1	0,57
Констанція	1	0,57
Уршуля	1	0,57
Агафія	1	0,57
Єфрозина	1	0,57

Студії

Пазя	1	0,57
Галька	1	0,57
Єлизавета	1	0,57
Регіна	1	0,57
Загалом	175	100

Джерела: ЦДАЛ. Ф. 52, оп. 2, спр. 74–112; спр. 556–563; Осс. 428, 429, 430; Осс. 427.

Жіноча ономастика шевського цеху частково відображала культурні процеси, характерні для чоловічої частини шевського середовища, але й також мала свої особливості. З 175 імен жінок руських (українських) майстрів майже половину склала тріада найпопулярніших імен (див. *табл. 4*): Маріанна (32 випадки, або 18,28 %), Анна (18,28 %) та Анастасія (11,42 %). До цього слід додати варіант імені Маріанна – Марина (6,28 %), що в попередніх століттях була популярна у формах “Маруся”, “Марухна”, “Маргарета”, і отримаємо майже абсолютну домінацію цих трьох імен у жіночому називництві. Менш популярними серед українського жіноцтва були імена: Єва (Євдокія) (6,28 %), Катерина (4,57 %), Тетяна (4,57 %), Олена (Гелена) (4,0 %), Теодора (Феська) (4,0 %). У порівнянні з XVI ст. у руських жіночих іменах зникли такі як Вівдя, Уляна, Оришка, натомість з’явилися Тетяна, Ксенія, Єлизавета та деякі інші, хоч вони і не могли складати конкуренції найпопулярнішим іменам.

Серед 217 жіночих імен польських майстрів також помітна домінація кількох власних назв (див. *табл. 5*): Катажина (35 випадків, або 16,12 %), Анна (15,20 %), Регіна (13,82 %). Також велику популярність серед польського жіноцтва шевського цеху мали імена: Агнета (Агнеса) (9,21 %), Софія (8,29 %), Ядвіга (5,06 %), Барбара (5,06 %) та деякі інші. Шевське католицьке середовище не випадало із релігійно-культурної вибору хресних імен львівськими католиками кінця XVII ст. У загальнольвівському вимірі серед хресних імен львівських дівчаток католицьких сімей наприкінці XVII ст. переважали такі імена: Катажина, Регіна, Анна, Агнеса, Софія⁹.

Табл. 5. Імена жінок у польському (католицькому) середовищі шевського цеху Львова у 1665–1732 рр. (за матеріалами цехових, міських та бурграбських книг)

Ім'я	Число	%
Катажина	35	16,12
Анна	33	15,20
Регіна	30	13,82
Агнета (Агнеса)	20	9,21
Софія	18	8,29
Ядвіга	11	5,06
Барбара	11	5,06
Маріанна ¹⁰	10	4,60
Тереза	9	4,14
Гелена	7	3,22
Констанція	5	2,30
Магдалена	4	1,84
Сюзанна	4	1,84
Дорота	4	1,84
Розалія (Єфрозина)	3	1,38
Уршуля	2	0,92
Христина	2	0,92
Анастасія	2	0,92
Ельжбета	2	0,92
Тетяна	1	0,46
Аполонія	1	0,46
Теодора	1	0,46
Цеціля	1	0,46
Теофіля	1	0,46
Загалом	217	100

Джерела: ЦДАЛ. Ф. 52, оп. 2, спр. 74–112; спр. 556–563; Осс. 428, 429, 430; Осс. 427.

Як і у випадку чоловічих імен, серед жіночих ми зустрічаємо перелік спільних імен християнських святих, що використовувалися як у польському, так й українському середовищі (див. *табл. 6*). Справді імена Маріанна (32 випадки вживання в українок проти 10 випадків у польок), Анна (32 проти 33), Олена / Гелена (7 проти семи), Катерина / Катажина (8 проти 35), Софія (6 проти 18) постійно використовувалися в обох етно-конфесійних громадах. Але поодинокі випадки зустрічі таких католицьких імен, як Регіна, Тереза, Уршуля, Констанція, серед жінок українців і навпаки такі типово руські жіночі імена як Тетяна, Теодора, Анастасія – серед жінок польських майстрів, безумовно зафіксують асиміляційні тенденції, що проходили в обох середовищах спільного шевського цеху Львові.

Табл. 6. Спільні імена жінок у польському та українському середовищі шевського цеху Львова у 1665–1732 рр. (за матеріалами цехових, міських та бурграбських книг)

Ім'я	Українки	Польки
Маріанна	32	10
Анна	32	33
Анастасія	20	2
Тетяна	8	1
Катерина / Катажина	8	35
Гелена	7	7
Теодора	7	1
Софія	6	18
Барбара	3	11
Тереза	1	9
Констанція	1	5
Регіна	1	30
Уршуля	1	2
Загалом	127	164

Джерела: ЦДАЛ. Ф. 52, оп. 2, спр. 74–112; спр. 556–563; Осс. 428, 429, 430; Осс. 427.

Отже, аналізовані актові документи, що доносять до нас імена жінок шевців, дозволяють прослідкувати ще виразніше асиміляційні процеси у львівському шевському середовищі. На відміну від метричних записів хрещень, які в чистому вигляді фокусували конфесійну політику, наприклад Римо-католицької церкви¹, де не шукалося компромісів з іншою конфесією, у реєстрі імен жінок, що вийшли заміж за українців-майстрів шевського цеху, можна помітити ширший спектр конфесійних та національних контактів та культурних взаємовпливів. Але цей статистичний аналіз ономастичного матеріалу на прикладі львівського шевського цеху, що охоплює сотні жіночих та чоловічих імен, ще раз підтверджує існування невидимої², але чіткої між католиками (поляками) та православними, пізніше уніатами (українцями) у XVII–XVIII ст. Ця межа існувала на релігійному, етнічному та культурному рівнях. Тільки небагато людей з обох середовищ переступали цей рубіж та виходили поза середовище своєї етнічно-релігійної громади

Примітки:

¹ Худащ М. Л. З історії української антропонімії. – К., 1977; *Його ж.* До питання класифікації прізвищевих назв XIV–XVIII ст. // З історії української лексикології. – К., 1980. – С. 96–160; Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст.: Чоловічі іменування. – К., 1984. Для XIX ст. новаторські підходи до культурно-ономастичних досліджень з порушенням питань національної орієнтації руського духівництва запропонував: Грицак Я. “Яких-то князів були столиці в Києві?..”: до конструювання історичної пам’яті галицьких українців у 1830–1930-ті роки // Україна модерна. – Львів, 2001. – Ч. 6. – С. 77–95; *Його ж.* Руслан, Богдан і Мирон: три приклади конструювання ідентичності серед галицьких русино-українців // Україна модерна. – Львів, 2003. – Ч. 8. – С. 25–50.

² Крип’якевич І. Львівська Русь в першій половині XVI ст.: дослідження і матеріали / Вид. М. Капраль. – Львів, 1994. – С. 10–12.

³ Див.: Єзерська І. Чоловічі та жіночі імена за метриками хрещень катедрального костелу Львова (XVII ст.) // Український історичний журнал. – К., 2010. – № 2. – С. 202–214; *Його ж.* Релігійні конверсії у Львові наприкінці

XVII – у XVIII століттях (на матеріалах метрик хрещень катедрального костелу) // Вісник ЛНУ. Серія історична. – Львів, 2009. – Вип. 44. – С. 331–384; 2010. – Вип. 45. – С. 551–588.

⁴ Див. наприклад: *Wiesiowski J.* Socjotopografia różnośredniowiecznego Poznania. – Warszawa; Poznań, 1982, S. 105–113; *Mikulski K.* Pułapka niemożności. Społeczeństwo nowożytnego miasta wobec procesów modernizacyjnych (na przykładzie Torunia w XVII i XVIII wieku). – Toruń, 2004. – S. 258–290.

⁵ *Крип'якевич І.* Львівська Русь в першій половині XVI ст. – С. 11.

⁶ *Єзерська І.* Чоловічі та жіночі імена за метриками хрещень катедрального костелу Львова. – С. 203.

⁷ Про цю проблему див.: *Janeczek A.* Polska ekspansja osadnicza w ziemi lwowskiej w XIV–XVI w. // *Przegląd Historyczny.* – Warszawa, 1978. – Т. 69. – З. 4. – С. 601. Див. також: *Górski K.* W sprawie przynależności narodowościowej w późnym średniowieczu // *Przegląd Zachodni.* – Poznań, 1954. – N 7–8. – S. 445–454; *Jasiński T.* Przedmieścia Torunia i Chełmna. – Poznań, 1982. – S. 67–77; *Urban W.* Skład narodowościowy mieszczaństwa krakowskiego w latach 1574–1660 w świetle akt grodzkich // *Społeczeństwo staropolskie.* – Warszawa, 1983. – Т. III. – S. 121–137.

⁸ Про це детальніше на ширшому джерельному матеріалі метричних книг львівських парафій див.: *Капраль М.* Національні громади Львова XVI–XVIII ст. – С. 287–292.

⁹ *Єзерська І.* Чоловічі та жіночі імена за метриками хрещень катедрального костелу Львова. – С. 208. Порівнюючи ситуацію з початку XVII ст., дослідниця через статистичні дані показує стабільність у виборі жіночих хресних імен у Львові, коли п'ятірка найпопулярніших імен не зазнала змін.

¹⁰ Ірина Єзерська висловила здивування, що львівських метричних книгах катедрального костелу наприкінці XVII ст. зафіксовано тільки два випадки надання дівчаткам імені Марії (*Єзерська І.* Чоловічі та жіночі імена за метриками хрещень катедрального костелу Львова. – С. 213). Очевидно, жіноче ім'я Маріанна було його заміником, зустрічаючись набагато частіше.

¹¹ Див. детальніше про правові аспекти переходу з одного обряду Католицької церкви на інший: *Mudryj S.* De transitu ad alium ritum (a bisantino-ucraino ad ritum latinum). – Romae, 1973.

¹² Про таку невидиму межу між католиками та протестантами у німецькому Аугсбурзі в ранньомодерний період див.: *François E.* Die Unsichtbare Grenze: Protestanten und Katholiken in Augsburg 1648-1806. – Sigmaringen, 1991.

* * *

Мирон Капраль (Львів): Вибір хресних імен у шевському ремісничому середовищі Львова у XVII–XVIII ст.

Статистичний аналіз ономастичного матеріалу на прикладі Львівського шевського цеху, що охоплює сотні жіночих і чоловічих імен, підтверджує існування невидимої, але виразної межі поміж католиками (поляками) і православними, пізніше – уніатами (українцями) в XVII–XVIII ст. Ця межа існувала на релігійному, етнічному і культурному рівнях. Лише деякі з обох середовищ переступали цей рубіж і виходили за межі своєї етно-релігійної громади.

Ключові слова: хресні імена, шевський цех, Львів.

* * *

Myron Kapral (Lviv): Select of Christian Names in Medium of the Lviv Shoemaking Guild in the 17th and 18th centuries

Statistical analysis of onomastic material on the example of Lviv shoemaking guild, covering hundreds of male and female names, confirmed the existence of invisible, but clear between the Catholics (Poles) and Orthodox, then Uniates (Ukrainians) in the 17th and 18th centuries. This frontier existed on religious, ethnic and cultural levels. Only a few people from both environments transgressed this line and went outside environment of their ethnic and religious communities.

Key words: christian names, shoemaking guild, Lviv.